

# KOOLIUUENDUSLANE

---

## S I S U.

Albert Paal. Kuidas lahendasin ühe õpilase käitumise probleeme.

Joh. Käis. Õppetöö korraldusest üldõpetuse põhimõttel.

Leopold Jerkavits. Minu katseid ja kogemusi individuaalse tööviisi teostamisel.

1940

Nr. 1

---

# KOOLIÜÜENDUSLANE

EESTI ÕPETAJATE LIIDU PEDAGOOGILISE TOIMKONNA  
JUURES OLEVA KOOLIÜÜENDUSRÜHMA BÜLLETÄÄN

**Nr. 1.**

**Näärilkuu 1940.**

**7. aastakäik.**

Ilmub 8 korda  
aastas

Tellimishind eraldi „Õpetajate Lehest“ 80 s. aastas.

**Kuidas lahendasin ühe õpilase käitumise probleeme<sup>1)</sup>.**

Albert Paal.

Töötan praeguses koolis teist aastat. Enne minu asumist praegusele ametkohale töötas kool naisjuhataja juhtimisel, samuti oli teine õppejõud naisõpetaja. Sellest olenevalt erines kool minu sinna asudes siseelu poolest mitmeti teistest seninähtud koolist. Kooli distsipliin oli rajatud omapärasele alusele, mis jäigi mulle võõraks ja millest õpilased võõrdusid üsna ruttu. Uurides õpilaste hinnangute raamatut, leidsin, et ühegi õpilase käitumist pole hinnatud „väga heaks“. Arvasin tegemist olevat erilise raskeltkasvatavate kooliga. Kuid õppenõukogu koosolekute vastavais protokollis polnud mingit märget, miks nii tehtud. Järelepärimisel selgus, et ei teatudki midagi juba mitu aastat tagasi maksuma hakanud „5-pallilisest“ hindamissüsteemist (see juhtus 1937. a.). Siit järeldasin, et õpilased on kõigiti normaalsed, erilisi kasvatamis- ja karistamisviise pole vaja tarvitusele võtta.

Kooli 38 õpilase hulgas leidsin siiski üks, kelle käitumine oli puudulik. Oli omapärane, eriti andekas poiss, kuid suurel määral kaldunud ulakusele. Temaga oli varem olnud „tegemist“ õpetajail ja tuli minu ajal ka tegemist teha. Kunagi oli poiss hakama saanud sellega, et enda peast võetud täi poetas õpetajale tunni ajal juustesse, emadepäeva asemel kirjutas kirjandis isadepäevast; lõhkus tühjas talumajas aknad, pliigid, truubid, jne.

<sup>1)</sup> E. O. L. täienduskursuste iseseisev töö.

Kavatsetud teda koolist välja heita, kuid see jäi teostamata. Teatamised vanematele ei aidanud, sest ema ei uskunud omast pojast halba.

Katsusin temaga alul „kõvemat kätt“ tarvitada. See aitas, kuid ainult siis, kui viibisin ligiduses. Seepärast hakkasin teda tähele panema, et leida õiget meetodit. Leidsin: tunnis ja üldse koolis tehtud ulakused tekkisid andekusest(!): kõik tööd tehti ruttu ja õieti; elav iseloom ei sallinud töötaolekut — tuli midagi teha <sup>1)</sup>). Et vaba energiat kuidagi rakendada, lubasin tal vanema klassi tööst vabal ajal osa võtta. Tagajärg: tunnis raurikkumised ja ulakused kadusid.

Samal asjaolul põhjenesid ka ulakused väljaspool kooli: 13-aastane poiss oli kogu suve täiesti vaba, tööta; seega vaba aega palju, mida kuidagi tuli rakendada. Et ümbrus (mõis) head ajaviidet ei pakkunud, siis loomulikult kalduti ulakusele.

Õpetajaisse suhtus vaenulikult, sest need esinesid vabaduse kitsendajaina ja isale kaebajaina (seda kartis). Mina ei julgenud kaua aega tema kodu külastada — olin täiesti võõras. Õpilase halvast käitumisest teatasin kirjalikult koju. Vastus isalt oli väga arukas ja ilus, selles pakuti oma abi ja paluti kooli abi selleks, et poisist saaks korralik inimene. Viimaks poisi pikemat aega puududes läksin koju vaatama. Otsustasin esineda vanemate ees mitte kaebajana. Isa polnud kodus. Poiss ise oli olnud haige, kuid nüüd terve. Olnud veremürgitus, mis tekkinud otsaesisel väikesest haavast, mille poiss ütelnud võimlemise tunnis saanud olevat. Sel puhul oli kõvasti õpetajaid ja kooli apteegis siunatud. Tegelikult sai ta haava kooliteel mürgeldades, kuna vana mütsi küljest tulnud mustus tekitas mürgituse. Olin sellest teadlik ja lasksin seletada ema kuuldes, kust ta haava sai. Poisil oli piinlik, ja ema nägi, et poiss oli talle valetanud. Vale seletusest ma ei teinud jutugi. Arutasime veel mõningaid küsimusi, kuid ei esitanud ma ühtki kaebust. Poisi tuju tõusis, ja kui lahkusin, oli poiss sõbralikkus ise. Sellest ajast tekkis tal usalduslikum vahekord minuga. Poisile selgus, et õpetajad alati ei soovi talle nahatäisi. Ka hakkasid ulakused vähenema.

Kuid „vana Aadam“ oli temasse liiga sügavale tunginud ja vallatused purskusid tihti õige suure hooga esile. Et tema juhtimisel vähem vigu teha, hakkasin tegema mõningaid tähelepanekuid tema kohta ja teisi vajalikke andmeid koguma.

<sup>1)</sup> Võrdle „Isetegevus ja individuaalne tööviis“, lk. 175. Toim.

Alljärgnevalt esitan mõningaid andmeid tema iseloomustamiseks.

1) Poisi vanus — 13 aastat, rahvuselt eestlane.

2) Õppis 4. klassis.

3) Terviselehe järgi: toitumus ja kehaehit. keskm.; nägemine 0,8.

4) Vanemad: a) isa — villavabrikus ketraja, eeskujulik töömees.

b) ema — kodune talitus, kodus eluruumid puhtad ja korras.

5) Õdesid — üks, 4-aastane.

6) Majanduslik seisukord — rahuldav.

7) Elukohaks — endine mõis, kus elanikeks töömehed, üürnikud, võiks öelda isegi põhjakihi rahvast, joomareid, tööpõlgureid.

B. 1. Poiss on väga elava iseloomuga, küllalt püsiv; koolitunniski saab teda igale poole, teab, mida üks või teine kirjutanud jne.

2. Eelmisest tingituna ei edene tal tööd, mis nõuavad püsivust: a) kirjandid on sisult head, õigekeelsus ja lauseehitus hea, kuid väga kiiresti kirjutades on käekiri lohakas.

b) Tööõpetus ei huvita poissi sugugi: tööd on visad lõpule jõudma ja väga lohakalt valmistatud.

c) Vahetunnis mängudes saab teda iga mängurühma juurde, kuid ühessegi mängusse ei süvene.

3. Mängides püüab esineda juhina, kuid teised ei taha teda sellena tunnustada. Tahab esineda ikka tublina ja tüsedana, kuid sealjuures on märgata suurt ja tugevat argusejoont: a) suusaretkel käies oskas väga toredasti seletada igasuguseid põnevaid lugusid mäest laskumistest, mida ise läbi elanud, kuid laskumisel oli ta ise alati viimane, kasutades rohkesti keppe pidurdamiseks: et jumala pärast ei kukuks — teised naeravad ja haiget ka saab.

b) Kord erilise sündmuse puhul viisin oma grammofoni klassi, esitades mõningaid laule plaatidelt. Grammofoni vedruga aga juhtus mingi viperus ja mäng (õieti laul) katkes suure käri-naga. Esimene juurestpõgeneja oli Heino (nimetan teda nii ka edaspidi), kuigi oli kõige agaram plaadivahetaja. Isä viibisin parajasti teises ruumis. Siin arvas ta end süüdi jäävat, kuid ma olin vedru puudulikkuses teadlik ja seega kedagi polnud põhjust süüdistada.

Sarnaseid „oma naha hoidmise“ juhtumeid esines üsna rohkesti.

4. Kontakti loomine uute naabritega toimus väga kiiresti. Uutele õpilastele kooli tutvustajana esimene oli ikka Heino. Samuti teadis ta alati, milliseid raamatuid uue õpilase endises koolis tarvitati.

Väljaspool kooli sõprust püüdis luua ikka endast vanemate poistega. Need aga kasutasid teda sageli mõningate ettevõtete kordasaatmisel. Nii näiteks pidas ta enda sõbraks veskipoissi, kes oli uuesti ametisse võetud. Viimane oli aga äsja vanglast vabanenud varguste pärast. See varastas samas asuva apteegi eest 2 paari suuski, mille peidukohas oli Heino teadlik. Koolis rääkis, et isa toovat Otepäält talle suusad. Kuid suusad leiti ja Heinole ei toodud „Otepäält suuski“. Minu poolt antud juhtnööridel loobus veskipoisi sõprusest pikkamisi, kuni see viimaks uuesti vangistati.

Ise ta ei varastanud midagi.

Pärast veskipoisi lugu seltsis rohkem noorematega, kes teda tunnustasid. Nii ka koolis. Nende kampadega pandigi toime valdatusi ja ulakusi: aeti mõisas võõrastele lastele koeri peale, käidi mõisa aias jne.

5. Nagu täismehel kunagi oli temal ka „pruut“, tütarlaps samast mõisast. Koolis õppisid ühes klassis. Mõned aeganõudvamad tööd lasti tütarlapsel ära teha, nende hulgas ka matemaatika ülesanded.

Nüüd esitan ka lühidalt (suuremaid) iseloomustavamaid positiivseid jooni.

6. Poiss on andekas. Õppimine toimub väga kiiresti. Laulmine meeldib eriti, kuna omab häid muusikalisi kalduvusi. Kodus isa mängib viiulit ja poiss oskab ka mängida. Näidendeis esines sageli hästi. Kuid joonistamine ei meeldi: nõuab püsivust.

7. On üles seatud oma elu eesmärk: omada korralikku maja, kuhu elama võtab ka vanemad. Kuidas seda saada, selleks pole mingisuguseid kindlaid kavatsusi, mingisugust meeldivat ametit oma erialaks pole valinud, sest et pole üldse harjunud töötama: seni karjas käinud ainult 1 kuu.

8. Tahab omada isiklikku taskuraha. Lubas tööle minna suvel lauavabrikusse pinde raiuma. Oma püsimatuse tõttu suutis ainult paar päeva töötada.

9. Oma ettevõtete ebaõnnestumisist palju ei räägi. Küll tõstab esile hästi õnnestunud toimingut.

10. Seatuna vastutusrikkale kohale tunneb end paremana

teistest ja täidab ülesande hästi (mängujuht, korrapidaja klassis, rühmavanem aiatöörühmas). Kuid töö ei tohtinud kaua kesta.

11. Head ja ilusad eeskujud meeldisid talle alati. Eriti hea meelespidaja oli ta kangelaslugude puhul. Meeldis talle väga poiss Hollandist, kes hoidis ära oma käega veeuputuse oma kodukohas. „Tahan ise ka midagi sarnast korda saata,“ lausus ta sel puhul kirjandis.

Need olid tähtsamad tähelepanekud, mida tegin selleks, et kuidagi kaasa aidata suuremate eksimusteta tema kujunemisel paremaks inimeseks. Nendele toetudes otsustasin talitada järgmiselt:

a) anda poisile laiemaid töövõimalusi klassis, lastes vabal ajal kuulata V klassi ainet;

b) andsin võimalusi tal esineda juhtijana mängudes; samuti lubasin tal esineda mängus talle meeldivas osas;

c) otsustasin välja tõsta tema õnnestunud töid; näiteks laskin tal lugeda ette tema paremaid kirjandeid, eeskujuna esitas ta oma häid kokkuvõtteid loodusloos, ajaloos jne.;

d) vanematega läbirääkides mitte ainult arutada poisi negatiivseid, vaid ka positiivseid jooni.

See oli esialgne kava. Mingisuguseid teaduslikke plaane ei osanud koostada. Kava koostamisel oli eesmärgiks näidata poisile temast endast võimalikult rohkesti head ja väärtuslikku. Esialgse valjuse jätsin, kui poiss oma kirjas endisele juhatajale kurtis, et „tema sõnad tungivad lihast ja luust läbi“. Arvasin, et see teeb ennem kahju. Koolis kadusid aegamööda ulakused, koolitööd tegi korralikult. Jõuluks olid kõik hinded peale tööõpetuse head ja väga head. Isegi käitumise julgesin hinnata väga heaks, kuigi veel mõndagi, eriti väljaspool kooli, jäi soovida.

Teisel poolaastal oli kõik korras kuni kevadeni. Enne koolitöö lõppu tuli uus poiss kaugemalt koolist meile. Heino oli esimene tutvuja temaga. Uue poisi käitumine oli endises koolis hinnatud „heaks“. Ja algasid kahekesi ulakusi tegema, eriti kooliteel nõrgemaid kiusates. Kuid siin aitas Heinole ainult tema väga head käitumise hinnet meelde tuletades.

Suve-vaheajal aga sagenesid jälle ulakused. Selle põhjuseks pean mina asjaolu, et polnud temal temasse arusaadavalt suhtuvat juhtijat: a) vanemad käisid tööl, poisi ülesandeks oli valvata väikest õde. Kuid siin oli võimalus kokku puutuda ja juttu ajada

samas asuva viina-õllepunkri alaliste külatajatega. Ja nende jutud on ju teada.

b) Mõisa elanikud, eesotsas mõisa südame omanikuga, nägid temas ainult halba ja soovisid, et kool astuks samme poisi Kolveresse saatmiseks. Mina ei kavatsenud seda teha, sest leidsin, et poissi saab ka siin parandada. Sarnased arvamised ümbruselt muidugi tõtsid poisist tugevat protestivaimu ja ulakused algasid uuesti.

Järgneval kooliaastal käis ta koolis täiesti korraliku õpilaseks 5 nädalat, kuni vanemad elukoha muutmisel siirdusid Tallinna. Üldse oli ta koos vanematega palju rännanud: elanud linnades, Virumaa tööstusringkonnas, Peipsi ääres suurtes külates ja mujal. Praegu pole mul midagi teada tema käekäigust, kuna pole teada, millisesse Tallinna kooli ta asub. Ka pole ta kooli kellelegi kirjutanud, kuigi lubas.

## Õppetöö korraldusest üldõpetuse põhimõttel<sup>1)</sup>.

J o h. K ä i s.

Seekord piirdugem tegelike küsimustega üldõpetuse alalt, sest selle õppekorralduse psühholoogilisi ja pedagoogilisi aluseid käsitleti üksikasjalisemalt eelmise kursuse töös („Loenguid ja kokkuvõtteid“ I, lk. 89—129).

### 1. Üldõpetuse põhitõed.

Teemade valiku aluseks üldõpetuses võetakse kaks pedagoogilist nõuet — lapsepärasuse ja eluligiduse nõue. Lapsepärasuse nõude täidame siis, kui õpetus viib lapsi tema huvideringi ja käistleb lapsele jõu- ning arenemiskohaseid asju ja nähtusi. Eluligiduse nõue tähendab aga seda, et õppetöö on ikka seoses lapse koduse eluga ja koduümbrusega. Sealt me leiamegi koduloolise vaateõpetuse asialad ja elurigid, mis moodustavad üldõpetuse tuuma ja annavad talle kindla ainelise aluse ja mitmekesise sisu. Sealt valitud teemadest kujuneb ka õpetaja aasta-töökava.

Üksikute teemade ulatus, seega käsitlemise kestus võib üsna tunduvalt kõikuda. See johtub kõigepealt teema sõnastusest. Lühike üldmõisteline teema — jõulud, koduloomade elust, kevade

<sup>1)</sup> E. O. L. täienduskursustel 1939. a. peetud loengute kokkuvõtte.

tulek jne. — hõlmab laia asjade, nähtuste ja sündmuste ringi, milles leidub mitmekesisist, lastele huvitavat ainet. Kui me aga piirame teema kitsama alaga, siis lüheneb loomulikult ka selle käsitluse aeg. Teema „Jõulud“ jaguneb tavaliselt alateemadeks: „Jõulud lähenevad“, „Jõulurõõmud“, „Jõuluõhtu“, „Jõulupuu elulugu“. Samuti võime detailida teema „Koduloomade elust“ näit. järgmiselt: „Kass — laste mänguseltsiline“, „Koer — meie sõber“, „Hobune — meie abiline töös“, „Lehm — meie toitja“, „Lambalt saame sooja kasuka ja villa“, „Ka siga on kasulik loom“ jne.

Seetõttu oleks raske määrata üldõpetuse põhiteemade, asi-alade kaugemat piiri, küll aga võiks märkida alateemade minimaalse ulatuse. Soovitav oleks valida üksikteemad nii, et nende läbitöötamiseks küllalt mitmekülgset ja ruttamata kuluks 3 (või 2) päeva. Selle ajaga saame koduloolise vaateõpetuse sisu kasutada ka neil õppealadel, mille jaoks üldises tunnitabelis on vaid 2 tundi nädalas. Olgu veelgi meenutatud, et ka üldõpetuses peab antama igale õppealale (õppeainele) niipalju aega, kui see ametlikus tunnitabelis fikseeritud. Seda nõuet ei tule küll nii mõista, et tingimata iga nädalaga olgu täidetud need ajanormid täpselt. Võib ju juhtuda, et üksiku teema puhul tekib mõnel alal „ülekuulu“ (näit. teemal „Mardipäev“ — tööõpetuses), teisel aga puudujääk. Niisugused käsiteldava aine iseloomust sõltuvad kõikumised tasakaalustatakse järgnevate teemade läbitöötamisel.

Üldõpetuse kodulooliste teemade valikust, sõnastusest ja ulatusest annab konkreetse ülevaate järgmine tabel, milles on esitatud kahe liitklassise maa-alkkooli ja ühe linna-alkkooli töökava 1938./39. a.

| Töö-<br>nädalad      | M a a - a l g k o o l i d                            |  | Linna-alkkool <sup>3)</sup> |
|----------------------|--|--|-----------------------------|
|                      | Klassikomplektis<br>1. ja 2. õppeaasta <sup>1)</sup> | Klassikomplektis<br>1., 2. ja 3. õppeaasta <sup>2)</sup> |                             |
| I p o o l a a s t a. |  |  |                             |
| 1.                   | —  | —  | Tutvumine kooliga           |
| 2.                   | —  | —  | Mis tegid lapsed<br>suvel   |
| 3.                   | Laste elust kodus                                    | Üleminek kodust<br>kooli                                 | Viljakoristamine            |
| 4.                   | Laste elust  | Tutvumine kooliga  | Mis kasvab aias             |
| 5.                   | „Tarkus tarviline<br>vara“                           | Lapsed koolis  | Sügistööd                   |

<sup>1)</sup> Pulatnova algkool Petserimaal, M. Tõlp.

<sup>2)</sup> Koila algk. Virumaal, A. Aagver.

<sup>3)</sup> Võru linna 2. algkool, K. Varik.



| Töö-<br>näda-<br>lad | Maa-algkoolid                          |  | Linna-alkkool                           |
|----------------------|--|--|---|
|                      | Klassikomplektis<br>1. ja 2. õppeaasta | Klassikomplektis<br>1., 2. ja 3. õppeaasta |   |
| 6.                   | Sügistööd põllul                       | Elu sügisel                                | Linnud lahkuvad                         |
| 7.                   | Sügiseande metsas<br>ja aias           | Elu sügisel                                | Sügis on tulnud                         |
| 8.                   | Rändlindude<br>lahkumine               | Kodune elu                                 | Tulikahju                               |
| 9.                   | Koduseid<br>mängusõpru                 | Talu                                       | Seened                                  |
| 10.                  | Vaba aja kasuta-<br>misest             | Koolielust                                 | Koduloomad                              |
| 11.                  | Mardipäev                              | Mardipäev                                  | Kes meid külas-<br>tavad                |
| 12.                  | Veel kodust                            | Talve lähenemine                           | Mardisandid<br>Keda meie külas-<br>tame |
| 13.                  | Koduseid abimehi                       | Koduloomad                                 | Isa koduseid töid                       |
| 14.                  | Sõpru kodus                            | Koduloomad                                 | Õnnetustest ja<br>hädaohtudest          |
| 15.                  | Käes on detsember                      |  |   |
| 16.                  | Jõulud<br>lähenevad                    | Jõulud                                     | Koolis ja kooliteel<br>Laste sõbrad     |
| 17.                  | Jõulud                                 |  | Jõulud tulevad                          |

## II poolaasta.

|     |                                     |                     |  |
|-----|-------------------------------------|---------------------|--|
| 1.  | Mälestusi jõuludest                 | Uus aasta           | Kuidas möödusid jõulud                   |
| 2.  | Algab uus aasta                     | Uus aasta           | Uus aasta                                |
| 3.  | Uue aasta algul                     | Linnud talvel       | Külalisi akna taga                       |
| 4.  | Kell — aja näitaja                  | Loomad talvel       | Metsloomi                                |
| 5.  | Loomi talvel                        | Loomad talvel       | Võõramaa loomi                           |
| 6.  | Linnud talvel                       | Loomad talvel       | Kuidas kaitseme loomi                    |
| 7.  | Sügav lumi katab<br>maad            | Südatalvel          | Üisitamine, suusatamine                  |
| 8.  | Talvised lõbud                      | Südatalvel          | Vastlad                                  |
| 9.  | Vastlapäev                          | Vastlapäev          | Sünnipäev. Kuidas lapsed<br>aitavad ema. |
| 10. | Vabaduspäev                         | Vabariigi aastapäev | Vabariigi sünnipäev                      |
| 11. | Haigusi                             | Koduseid töid       | Sepikojas, rätsepa juures                |
| 12. | Kevade ootel — sula<br>ilm          | Koduseid töid       | Linnas liiklemine                        |
| 13. | Kevadepühade ootel                  | Kevade ootel        | Kuldnokk                                 |
| 14. | Kevadepühad. 1. aprill              | Kevadepühad         | Kevadepühi: Urbepäev                     |
| 15. | Jääkate kaob                        | Kevadepühadest      | 1. aprill. Tibukesed                     |
| 16. | Suurvesi                            |                     | Kuidas möödusid pühad.                   |
| 17. | Uinujad ärkavad.                    | Jääminek            | Linnud tagasi                            |
| 18. | Laululinnud on tagasi               | Kevad on tulnud     | Kalal. Õhus lendlevad<br>putukad         |
| 19. | Lilled õitsevad,<br>pungad puhkevad | Kevad on tulnud     | Aias ja põllul                           |
| 20. | Minu vanemate töid                  |                     | Mida külvab põllumees                    |
| 21. | Emadepäev                           | Emadepäev           | Linnud pesitsevad                        |
| 22. | Liiklemisest                        | Kevadised töid      | Emadepäev                                |
| 23. | Suvel — vabas<br>looduses           | Suve ootel          | Suvi tulemas                             |
|     |                                     | Suve ootel          | Karjad metsa                             |
|     |                                     |                     | Kes lahkuvad meie<br>koolist hoopis      |

Nendes töökavades on tähelepanav üsna suur sisuline ühtlus, kuigi üksikute teemade valik varieerub olude kohaselt. See tähendab, et vähemalt teadlikumaile õpetajaile ei tee enam raskusi üldõpetuse rajamine õigele ja kindlale koduloolisele alusele.

## 2. Tunnikavast üldõpetuses.

Juba varem oleme arutanud küsimust: Kas saab tarvitada üldõpetuses tunnikava? (Loenguid ja kokkuvõtteid I, lk. 117). Siis asusime seisukohale, et täiesti kindel, kogu aasta muutmata tunnikava ei sobi üldõpetuses. Kuid nädala-tunnikava, mida kohandatakse käsitlusele tulevate teemadega, on tarvilik ja kõigiti kohane. Ideaalseim tunnikava oleks aga see, mis koostatakse iga nädala jaoks nii, kuidas seda nõuab üldõpetuse teemade metoodiline käsitus. Seesuguse vaba töökorralduse eelduseks on täielik klassisüsteem, klassis töötab ainult üks õpetaja, sest tööjaotusel 2 või 3 õpetaja vahel osutub paratamatuks iga õpetaja töö fikseerimine kindlale kellaaajale. Kuivõrd tähtis aga on õpetajale oma töökorralduse vabadus, selgitagu alljärgnev töökava kahe teema käsitluseks 9 tööpäeva kestel.

### I. Järvel<sup>1)</sup>.

#### 1. tööpäev.

1. tund: Ettevalmistus õppekäiguks järvele (kodulugu).

2.—4. tund: Õppekäik; selleks kasutatakse 2 tundi võimlemist ja 1 tund tööõpetust.

Koduseks tööks — kirjand.

#### 2. tööpäev.

1. Emakeel — kirjandite ettekanne ja arutus.

2. Lugesipalade käsitus.

3. Arvutamine.

4. Usuõpetus (teise õpetaja tund kindlal kellaaajal).

#### 3. tööpäev.

1. Lugemine ja kirjutusharjutusi.

2. Arvutamine.

3. Tööõpetus. Teema: Kala (paberi voltimine).

4. Klassijuhataja-tund: Ujumisõskuse tähtsus.

---

<sup>1)</sup> Adiste algkool Võrumaal, õpet. K. Siim.

#### 4. tööpäev.

1. Võistluslugemine; iseseisvat lugemist.
2. Arvutamine.
3. Joonistamine.
4. Laulmine.

### II. Kevadel aias.

#### 1. tööpäev.

1. Õppejutt — ettevalmistus tegelikuks töötamiseks aias.
- 2.—3. Töötamine aias (rühmades).
4. Emakeel — lugemine.

#### 2. tööpäev.

1. Keeleõpetus ja kirjalik harjutus.
2. Lugemine ja kirjutamine.
3. Arvutamine
4. Usuõpetus.

#### 3. tööpäev.

1. Lugemine ja kirjutamine.
2. Arvutamine.
3. Klassijuhataja-tund („Mul on kodus oma peenar“).
4. Joonistamine

#### 4. tööpäev.

1. Luuletuste õppimine.
2. Kirjalik harjutus.
3. Arvutamine.
4. Laulmine.

#### 5. tööpäev.

1. Luuletuste ja lugemispalade ettekandeid.
2. Keelelisi vaatlusi. Etteütlust.
3. Kirjatehnika.
4. Usuõpetus.

Oletame siiski, et õpetaja ühel või teisel kaalutlusel tahab koostada nädala-tunnitabeli üldisel kujul, et siis selles vajadust mööda ümberpaigutusi teha. Niisugusel juhul tuleks tunnitabeli

koostamisel arvestada mõningaid nõudeid, mida põhjendatakse katseliste uurimuste tulemustega (vt. Loenguid ja kokkuvõtteid I, lk. 117—119). Näitena võiksime esitada järgmise tunnitabeli I (+ II) klassile:

### Tunnitabel I ja II klassis.

|     |   |  |   |
|-----|---|--|---|
|     | Esmaspäev                                     | Teisipäev  | Kolmapäev                                 |
| I   | Kodulugu ja emakeel                           | Emakeel  | Kodulugu ja emakeel                       |
| II  | Emakeel                                       | või: Usuõpetus<br>Matemaatika<br>või: Emakeel                  | Matemaatika                               |
|     | 15—20 min. võimlemist.                        |  |   |
|     | 20—30 min. einestamiseks.                     |  |   |
| III | Matemaatika                                   | Usuõpetus  | $\frac{1}{2}$ t. joonistamine             |
| IV  | Laulmine                                      | või: Matemaatika<br>Joonistamine                               | $\frac{1}{2}$ t. kirjatehnika<br>Laulmine |
|     | või: Klassijuhataja-tund                      |  | või: Klassijuhataja-tund                  |
|     | Neljapäev                                     | Reede  | Laupäev                                   |
| I   | Emakeel                                       | Kodulugu   | Kodulugu                                  |
| II  | või: Usuõpetus<br>Matemaatika<br>või: Emakeel | ja emakeel<br>Emakeel  | ja emakeel<br>Emakeel                     |
|     | 15—20 min. võimlemist.                        |  |   |
|     | 20—30 min. einestamiseks.                     |  |   |
| III | Usuõpetus                                     | Matemaatika  | Tööõpetus                                 |
| IV  | või: Matem.<br>Tööõpetus                      | $\frac{1}{2}$ t. joonistamine<br>$\frac{1}{2}$ t. kirjatehnika | Klassijuhataja-tund<br>või: Laulmine      |

**S e l e t u s e k s:** 1) Koduloo ja emakeele tundi võib tegelikult mitmet viisi sisustada: ta võib olla ainult koduloolise vaateõpetuse tund, kui alatakse uut teemat; teda võib kasutada täieliselt emakeele õpetuseks. Kuid ka nii võib juhtuda, et vaateõpetuseks (õppejutuks) kulub ainult  $\frac{1}{2}$  tundi, järelejäänud aega kasutame lugemiseks või kirjutamiseks.

2) Teisipäeva ja neljapäeva jaoks on antud 2 varianti. Ühel juhul on usuõpetus esimeseks, teisel — 3-daks tunniks (pärast einestamist). Esimest varianti tuleb kasutada siis, kui osa õpilasi ei käi usuõpetuse tunnis. Kui aga kõik õpilased võtavad osa usuõpetusest, siis on vist parem teine variant.

3) Joonistamine ja kirjutamine sobivad tunnitabelisse ühise tunnina (kumbki 25 minutit): niiviisi jääb õpetajale rohkem aega

kirjatehnika õpetamiseks, sest teine klass võib enam-vähem ise-  
seisvalt joonistada. Kuid väga hästi saab kirjatehnikat samal vii-  
sil siduda ka emakeeletunniga.

4) Klassijuhataja-tunni suurem liikuvus on soovitatav, sest  
sageli esineb koolielus nähtusi, mida tuleks võimalikult kohe võtta  
klassijuhataja-tunni aineks.

5) 15—20 min. võimlemist iga päev on küll väga soovitatav,  
kuid mitmekomplektlises koolis ei ole see hästi teostatav. Sel  
puhul võiks soovitada võimlemis- ja laulutundide ühendamist, nii  
et kummalegi tuleks pool õppetundi. Siis esineks laulu ja mängu  
(võimlemist) 4 korda nädalas.

Seesugune üldisel kujul väljatöötatud, kuid siiski küllaldaselt  
painduv tunnitabel ei takista üldõpetuslikku töökorraldust. Alga-  
jaile on selles isegi paremusi, sest täiesti vabal ajakasutamisel  
võib ühel või teisel alal lünki tekkida.

## Minu katseid ja kogemusi individuaalse tööviisi teostamisel<sup>1)</sup>.

### III.

Leopold Jerkavits.

Üldisi raskusi õppetöös ja eriti individu-  
aalse tööviisi rakendamisel.

Meie üldine, laiade masside haridus on veel liiga noor ja kui  
me armastame toonitada, et eesti rahvas on haridusejanuline,  
siis ei või seda sugugi võtta 100-protsendiselt. Leidub veel kül-  
lalt neid, kes pole tahtnudki seda janu kustutada ka kõige alge-  
lisema hariduse näol, olles täiesti vaenulised igasugusele haridu-  
sele. Sellest olenedes ei saa me iga uuenduse kohta, mis vanema  
kultuuriga rahvaste juures on eduga rakendatav, öelda, et see ka  
meil oleks täiel määral ja igas olukorras rakendatav.

Teoreetiliselt paistab nii mõnigi uus asi olevat ainuõige ja  
vana pentsikult väär, kuid praktiliselt ei saa seda ilusat asja meie  
oludes otseselt maksma panna, sest õpilasmaterjal dikteerib sageli  
ette ka viisid, kuidas teda tuleb kohelda.

Meie algkoolid töötavad väga erinevates oludes. Seda mitte  
ainult kooliruumide, nende sisustuse ja õppeabinõude suhtes, vaid

<sup>1)</sup> Vt. „Kooliuuenduslane“ nr. 7 ja 8 — 1939.

rohkem õpilasmaterjali ja ümbruskonna suhtes. Iga olukorra jaoks on tarvilik oma teoreetiline kaalutlus ja võiks öelda, et iga eri olukord mõjustab isegi tublisti õppeviisi.

On palju räägitud ja kirjutatud meie algkoolist. Suurt muret on tekitanud lõpetajate arvu vähesus, õpilaste nõrk edasijõudmine ja õpetajate ülekoormatuse küsimus. Samuti on kuulda hääli, et meie õpetajaskond ei suutu küllaldase innuga uuenduslikesse püüetesse.

Minu arvates — see on ka teiste kolleegide arvamus, kellega mul selles küsimuses mõttevahetusi on olnud — pole nimetatud nähtuste põhjusi tarvis otsida kuskilt väljastpoolt, ega ole ka tarvis nende kõrvaldamiseks mingeid kuntslikult väljamõeldud normeerimisi. Neid põhjusi tuleks otsida koolist enesest, õpilaste ja ümbruskonna keskel.

Laiemate andmete puudumisel toon siinkohal ette enese ja ümbruskonna õpetajate mõtteid, kuid usun, et seda võib laiendada paljudele algkoolidele.

Kui vaadelda õpilasi nende iseloomult ja töötahtelt, siis näeme, et osa (50—70%) on niisugused, kelle kohta on kergesti kohandatavad õpetuse ja kasvatuse reeglid ja meetodid. Nad suhtuvad töösse küllaldase huviga — vähemalt on võimalik huvi kergesti äratada — omavad algatamisvõimet ja rakendavad seda meelsasti kasulikuks otstarbeks nii koolitöös kui ka vabaharrastustes. Ühtlasi on nad ka kergesti kasvatatavad — sõnaga, nendega töötamine valmistab rõõmu õpetajale, neile enestele, kuid ka nende vanematele.

Teine osa, umbes 20—30%, on niisugused, kes on töötamise ja üldse koolielu vastu ükskõiksed ja lepidavad sellega kui paratamatusega. Need juba ise omal algatusel mingisugust teemat läbi ei tööta ja kui puudub igatunniline kontrollimine, siis jätavad lihtsalt töö tegemata. Neil puudub ka vastutustunne oma töö tagajärgede suhtes ja nende arvates on päev siis õnnelikult möödunud, kui nad pole „vahele jäänud“. Ka nendega töötamine ei valmistata erilisi raskusi ja kui nad töötavad koos esimese grupi õpilastega, võib hoolsal juhtimisel neistki võrsuda päris korralikud töötajad.

Kui meie algkoolide õpilaste koosseisu kuuluksid ainult nimetatud rühmad õpilasi, s. o. umbes 85—95% koosseisust, siis tõesti oleks kergesti rakendatav suure eduga nii individuaalne tööviis laiemas ulatuses, kui ka muud isetegevust taotlevad võtted. Üht-

lasi oleks õpetaja tundide möödumisel veel küllalt värske, töö-  
rõõmus ja tal jätkuks energiat ja aega veel teotsemiseks vaba-  
hariduse alal ja enesetäiendamiseks, sest õpetajale, kes oma kut-  
set armastab, pole väsitav töö, mida tuleb teha õpilastega, kes  
tema püüetele ja sihtidele vastu ei tööta, vaid koguni iseseisvalt  
edasi rühivad. Loomulikult kaoks siis ka rohkearvulised „istuma“  
jääjad ning sellega koos tõuseks lõpetajate protsent.

Kahjuks eksisteerib algkooles veel üks liik õpilasi, umbes  
10 %, keda võiks üldiselt nimetada raskestikasvatatavateks. Need  
on õpilased, kellele koolikohustus on tõeliseks sundaja teenimiseks,  
kes töötavad risti vastu igale heale püüdele ja püüavad igal juhul  
enese mõju maksma panna ka teiste õpilaste juures.

Pedagoogilises kirjanduses on neid nimetatud „murelasteks“  
ja „valulasteks“, kuid nendest vabanemiseks pole siiani mingeid  
lootusi. Kui palju need õpilased — peamiselt poisid — raiskavad  
õpetaja energiat, kui palju nad rikuvad teisi õpilasi ja kui palju  
nad halvavad kogu kooli õppetegevust ja kasvatustööd, seda tea-  
vad rääkida paljud õpetajad, kes nende mõju paralüüsimiseks  
peavad kulutama võib-olla koguni 50 % oma tööjõust. Just nende  
pärast on õpetaja mõnigi kord pärast päevast õppetööd nii tülpinud  
ja ülepingutatud, et kõik töörõõm ja -tahe tikub kaduma.

Olen pisut ligemalt tähele pannud just nende „valulaste“ ise-  
loomu ja uurinud põhjusi, miks nad niisugused on, kuid siin seda  
käsitleda pole õige koht, kuna see moodustab omaette laiaulatus-  
liku probleemi. Tahaksin vaid mainida, et süüdi on peaaegu alati  
kodune kasvatus ja ümbruskonna mõju. Kui tutvuda nende koduse  
perekonnanaga ja jälgida seda „külanoorust“, kelle hulgast õpilased  
„häid sõpru“ omavad, siis tekib küsimus: kuidas niisuguselt mõju-  
tatud laps üldse tunnustab kooli distsipliini?

Kas peaks tõesti tekitama ülepääsematuid raskusi avada näi-  
teks igasse maakonda kool, kuhu oleks võimalik soovi korral saata  
niisugused erandtüübid? Kas nad peavad alaliselt jääma algkooli  
taseme allakiskujateks, selleks katkupesaks, mis mürgitab nii pal-  
jusid teisi nõrgema iseloomuga lapsi? Kas nad alaliseks peavad  
jääma õpetaja tööjõu ja -rõõmu neelajateks, nii et suur enamus  
õpilasi, kelle väärtus on mitmekordselt suurem, peavad sageli  
tagaplaanile jääma?

Kui iga algkool võiks õppeaasta jooksul vajaduse korral kõr-  
valdada kaks või ühegi „kangelase“, oleks olukord märksa parem.  
Aitaks teinekord seegi, kui need „kangelased“ ja nende vanemad

on teadlikud, et kool vajaduse korral võib ebasobiva elemendi minema saata.

Käesolev peatükk ei mahu küll just otseselt minu töö teema raamidesse, kuid need mõtted on üles kerkinud tegelikust õppe- ja kasvatustööst ja individuaalse tööviisi teostamisel on osutunud suureks raskuseks ja tõkkeks just nõndanimetatud „valulapsed“.

Edaspidistes ülevaadetes püüan esile tuua neid raskusi ja takistusi, mis tegelik koolitöö veeretab individuaalse tööviisi tarvitamisele. Loomulik, et vilumus, süvenemine ja uute abinõude otsimine aitab nii mõnegi toodud raskuse kõrvaldada, kuid siiski pean arvama, et paljudki nendest jäävad püsima ja kaovad alles siis, kui on kadunud neid raskusi põhjustavad asjaolud.

### Töötamine ühel rindel või tööülesannete valimine.

Kahtlematult on pedagoogilistel kaalutlustel õpilaste seisukohalt soovitav võimaldada neile iseseisev tööülesannete valimine. Olen seda katsetanud väiksemal määral, kuid vähemalt esialgseks sellest loobunud. Võib-olla tuleb see sellest, et õpilased pole harjunud tööd jaotama päevadele ja isikliku töökava järele töötama, kuid kui anda neile suurem teema läbitöötamiseks teatud aja jooksul, siis satuvad isegi need õpilased, kes muidu päris korralikult töötavad, kiusatusse, oma ülesandeid edasi lükata. Seetõttu kannatab töö väärtus ning kuhjub viimasteks päevadeks suurem hulk tööd. Kui nüüd töö osutub puudulikuks, mistõttu see on tarvis ühesti teha, siis muutub pikema töö ümbertegemine õpilasele raskeks.

Muidugi ei esineks niisuguseid nähteid, kui kõik õpilased oleksid antud teemast huvitatud ja juba huvi sunnil tööle kistaks. Lootes aga kogu õpilaskonna kestvate huvi kogu õppekava piirides, ehitame õppetöö illusioonidele.

Kui usaldame teema läbitöötamise õpilase enese hooleks ja igal tunnil ei kontrolli, kas ta oma osa tööst on sooritanud, jätame eelpoolmainitud väikesele protsendile õpilastele — kelle huvi piirdub vaid metsas oravate pildumisega ja „külanooruse“ järeleaimamisega — võimaluse end maksuma panna. Vähe sellest, et nad ahvatlevad ja kiusavad ka teisi, „pool-leigeid“. Laused, nagu „Nojah, sina tahad ju ikka poja olla, ega sina julge midagi tegemata jätta“, — „Noh mis sina memmemuna ka räägid“ ja palju



sääraseid, need kõik on suureks kiusatuseks õpilastele, kellel puudub kindel iseloom, vankumatu tahe ja huvi töötamiseks.

Sellise nähte vastu aitab teadmine, et kui jätab mõne asja õppimata, või teed kirjaliku töö lohakalt, tuleb see otsekohe omast ajast pärast õppetunde uuesti teha — mis vabatahtlikult ei omandata, tuleb sunniteel omandada. Mõistetavalt teeb see õpetaja töö kahekordseks, kuid sellega tuleb leppida, kui meie ei taha edasi jõudjate protsenti veelgi allapoole lasta.

Kõike seda arvestades olen töötanud ühel rindel, mis võimaldab alalist kontrolli ja kokkuvõtteid lühema aja järele. Sagedane suuline kokkuvõte ravib ka õpilaste väljendusvõimet ja, nagu juba nimetatud, paljastab kohe nõrgalt omandatud kohad.

### Õppejutt ja leidlikkus küsimus.

Nooremates klassides on õppejutt täiesti oma kohal. Olen seda kasutanud 1. ja 2. klassi matemaatika tundides. Tarvitades õppejuttu edeneb arvutamine paremini, sest õpilaste mõttekäik on seotud: olukord võrsub eelmisest, arvud on õpilasele elavamad ja nendega opereerimine lihtsam. Ühtlasi arendab see ka õpilaste mõtlemisvõimet ja harjutab mõtteid loogiliselt väljendama.

Kuid nagu igal heal asjal on olemas ka varjuküljed, nii õppejutulgi.

Kui lasta õppejutt klassis valitsejaks (maksev matemaatika suhtes), jääb „drillimine“ tagaplaanile ja see toob enesega kaasa arvutamiskiiruse langemise. Õpilased, kes on harjunud peamiselt õppejutu järele arvutama, ei oska kiiresti kohaneda teistele olukordadele, nende ümberlülitamine uuele mõttealale on raskendatud. Andes neile ülesande kas õpperaamatust, või niisuguse ülesande, mis pole sugugi seoses eelmisega, olles sealjuures sisult õpilastele kaugem, siis võib sageli klassis tekkida olukord, et võrdlemisi lihtsat ülesannet õpilased ei oska lahendada, ei oska olukordi ette kujutada ega probleeme seada. Niisugusest klassist jääb tavaliselt võõrale mulje, et seal õpilased ei oska arvutada.

(Järgneb.)

Trükitud 24. jaanuaril 1940. a.

---

Väljaandja „Õpetaja“, Tallinn, Pühavaimu 11. Vastutav ja tegevtoimetaja Joh. Käis. Toimetuse aadress: Tartu, Tähe 77-3.